

CONTROLUL JUDICIAR ÎN LEGEA PROCESUAL-PENALĂ A MARII BRITANII ȘI A STATELOR UNITE ALE AMERICII.

Ion TALPĂ,

judecător, Curtea de Apel Bălți, doctorand la Universitatea de Studii Europene din Moldova

REZUMAT

Orice măsură restrictivă sau privativă de drepturi și libertăți fundamentale recunoscută de reglementările internaționale, luate în cursul urmăririi penale față de bănuțit, învinuit sau față de un martor, necesită să fie autorizată în prealabil de către o instanță, care verifică legalitatea măsurii și modul în care au fost respectate principiile necesității și proporționalității acestor măsuri. Această activitate trebuie să fie exercitată în fața unei instanțe care dispune de împuterniciri și garanții comparabile cu cele ale unei instanțe judiciare. Totodată, practica judiciară internațională ne demonstrează că nici un sistem judecătoresc nu poate fi perfect și imun la eroare.

Cuvinte-cheie: control judiciar, instrucție, judecător, arest, percheziție, bănuțit, învinuit, mandat de arest, drepturi și libertăți, proces penal, apărător, urmărire penală, procuror, organ de poliție, instanță de judecată.

JUDICIAL CONTROL IN THE CRIMINAL PROCEDURE LAW OF GREAT BRITAIN AND THE UNITED STATES OF AMERICA.

Ion TALPA,

judge, Balti Court of Appeal, PhD student at the University of European Studies of Moldova

SUMMARY

Any restrictive measure or measure of deprivation of fundamental rights and freedoms recognized by international regulations, taken in the course of criminal prosecution against the suspect, accused or witness, requires prior authorization by a court, which checks the legality of the measure and how the principles of necessity and proportionality of these measures have been respected. This activity must be exercised before a court with powers and guarantees comparable to those of a court of law. At the same time, international judicial practice shows us that no judicial system can be perfect and immune to error.

Key words: judicial control, investigation, judge, arrest, search, suspect, accused, arrest warrant, rights and freedoms, criminal trial, defender, criminal prosecution, prosecutor, police body, court.

Introducece. Definierea normativă a conceptului de control judiciar asupra activității prejudiciare în dreptul englez nu este întâlnită. Înșuși termenul „controlul judiciar asupra fazei prejudiciare” în Marea Britanie este folosit convențional, deoarece aici, activitatea instanței reprezintă o parte componentă a activităților prejudiciare. Și dacă împuternicirile organelor de poliție sunt cu mult mai vaste, apoi împuternicirile sistemului judiciar sunt mai autoritare și capabile nu doar să anuleze sau să corecteze acțiunile persoanelor cu funcție de răspundere din cadrul poliției, dar și să adopte, în procesul efectuării cercetărilor prejudiciare, anumite hotărâri de care depinde soarta de mai departe a cauzei penale.

În procesul penal al Marii Britanii și al SUA, controlul judiciar al procedurii prejudiciare nu este

examinat ca având scopuri și sarcini specifice sau separat de procedura de bază. Aici controlul judiciar se înscrie organic în procedura de bază, găsindu-și preponderent reflectare nu în sistemul procedurilor speciale, ci în cadrul fazelor procesului penal. Necătând la faptul că anumite forme ale controlului judiciar sunt realizate izolat, separat, ele nu dispun de bază material-juridică de reglementare proprie și nici de careva scopuri care s-ar deosebi de cele generale ale procesului penal. Respectiv, ele nu au caracter autonom. Astfel, aplicarea măsurilor de constrângere procesual-penală este legată, de fiecare dată, de înaintarea acuzării (cazul Marii Britanii) sau de începerea urmăririi penale (cum este, de exemplu, în SUA), ele reprezentând faze independente ale procesului penal conform sistemului procesual-penal a statelor vizate.

Metode și materiale aplicate.

În procesul elaborării articolului au fost folosite următoarele metode de cercetare științifică: analiza logică, analiza istorică, analiza comparativă și sinteza. În calitate de suport doctrinar au servit lucrările cercetătorilor din mai multe state: Republica Moldova, România, Federația Rusă, SUA etc.

Rezultate obținute și discuții.

Specificul dreptului procesual-penal englez rezidă în faptul că lui nu-i sunt caracteristice două faze independente, care au aceeași importanță, cum ar fi urmărirea și judecata. De asemenea, dreptul englez nu cunoaște cercetarea penală și ancheta. Aceasta se explică și prin faptul că în Anglia structurile statale n-au cunoscut niciodată procesul in-chizitorial ca formă a procesului. Nu s-a pus în proces problema stabilirii adevărului sau cea privind activita-

tea de cercetare sub toate aspectele a împrejurărilor cauzei fără a se lua în considerație voința părților. Procesul penal englez este un litigiu între două părți. În cazul lui se poate face o analogie cu procesul civil, unde mișcarea procesului rămâne o prerogativă la discreția reclamantului și reclamatului [3, p. 193].

În Marea Britanie, din cauza unei serii de erori judiciare, modelul acuzator și-a pierdut din fiabilitate, încât se pune problema dacă ancheta nu ar trebui încredințată unui judecător de instrucție. Această situație a determinat guvernul englez să creeze o comisie specială, *Royal Commission on Criminal Justice* care în raportul său din 1993 a prezentat o serie de măsuri, considerate necesare, pentru a reduce riscul erorilor judiciare [1, p. 36].

Întreaga activitate a poliției competente de a cerceta cauza poate fi divizată în două părți: a) acțiuni efectuate cu permisiunea instanței de judecată; b) acțiuni pe care poliția le poate efectua fără permisiunea instanței [3, p. 193-194].

Controlul judiciar al activității prejudiciare se realizează în Marea Britanie în următoarele forme: 1) aplicarea măsurilor de constrângere procesuală în baza hotărârii judecătorului; 2) efectuarea acțiunilor de urmărire penală în temeiul hotărârii judecătorești; 3) procedura *Habeas Corpus*, adică acțiunea referitoare la detenția ilegală.

În linii generale, activitatea prejudiciară se desfășoară după următorul scenariu. Organul de poliție, stabilind faptul infracțiunii, acumulează datele factive în forme extraprocesuale, pentru a convinge instanța de judecată în necesitatea aplicării măsurilor de constrângere procesual-penală și atragerii la răspundere penală a persoanei concrete. Conform regulilor judiciare, dacă organul de poliție nu are temeiuri de a bănui o anumită persoană, apoi chestionarea are loc fără preîntâmpinarea persoanei asupra faptului că rezultatele „discuției” vor fi utilizate pe viitor în calitate de probe. În cazul în care colaboratorul organului de poliție va informa persoana chestionată despre posibila învinuire, apoi el este obligat să intervină cu

o preîntâmpinare corespunzătoare în sensul dat. În această parte a cercetărilor poate fi aplicat arestul și percheziția fără ordinul corespunzător, adică fără verificarea prealabilă a temeiurilor necesare în această privință.

Arestul în afara ordinului poate fi realizat atât de persoana privată, cât și de colaboratorul organului de poliție. În afară de aceasta, polițistul poate pătrunde în orice încăpere și să o percheziționeze în vederea depistării bănuțului. În cazurile de arest, poate fi aplicată, în limite rezonabile, forța pentru a preveni infracțiunea sau a reține persoana arestată.

Persoana supusă arestului, fără eliberarea ordinului în această privință, este condusă la judecător sau la sectorul de poliție. Conform normelor de drept comun, la care fac trimitere adepții procesului englez, persoana reținută, pe durata a 24 de ore, urmează a fi adusă în fața judecătorului pentru a fi verificate temeiurile deținerii sub strajă. Totodată, constatăm că reglementările vizate cunosc anumite abateri de la această regulă. În conformitate cu prevederile art. 38 (1) din Legea cu privire la judecata magistraților din 1952, inspectorul sau ofițerul de poliție căruia îi este transmisă persoana reținută, studiază circumstanțele cauzei și decide, dacă e cazul, să pună în libertate sub cauțiune pe cel reținut sau, dimpotrivă, să-l lase în continuare sub strajă. Totodată, legea specificând că persoana arestată trebuie prezentată judecătorului în vederea verificării temeiniciei arestului, nu fixează un termen determinat în acest sens. Norma legală (art. 38 (4) fixează că persoana arestată urmează a fi prezentată judecătorului „pe cât este posibil de repede” (*a soon as practicable*). O astfel de formulare oferă organului de poliție posibilitatea de a deține persoana sub strajă atâta timp, cât va considera necesar, ceea ce creează premise pentru anumite abuzuri din partea persoanelor cu funcție de răspundere din cadrul organelor de poliție.

Specificăm că, identificând persoana care a comis infracțiunea și ajungând la concluzia că există temeiuri suficiente pentru a jus-

tifica atragerea ei la răspundere penală, organul de poliție se adresează instanței magistraților cu o așa-zisă informație (*information*): un demers în formă scrisă, care fiind adresat judecății magistraților, conține informații referitoare la faptul că o anumită persoană a comis infracțiunea, fabula succintă a acesteia fapte și referirea la norma care prevede răspunderea, precum și solicitarea de a elibera citația judiciară sau ordinul corespunzător.

Din momentul adresării informației, începe procedura aplicării măsurilor de constrângere procesual-penală. Informația oferă judecătorului dreptul de a elibera citația privind prezentarea învinutului în instanță (*summons*), unde trebuie să fie indicate: conținutul de bază al informației, locul și timpul desfășurării ședinței de judecată. Informația poate servi, de asemenea, și în calitate de temei pentru emiterea ordinului judiciar privind arestul, percheziția și aplicarea sechestrelui asupra bunurilor.

Astfel, dacă judecătorul este de acord cu „informația”, emite un *Varant* – ordin judecătoresc care conține sancțiunile de a aresta persoana, de a efectua percheziția sau alte măsuri procesuale de constrângere. În procesul penal englez sunt cunoscute două tipuri de *Varant*: *special* și *general*. Cel special conține numele persoanei ce urmează a fi arestată sau indică localul unde trebuie efectuată percheziția. Forma generală a *Varantului* are un conținut general, deoarece permite schimbarea măsurilor procesuale de constrângere în raport cu oricare persoană implicată în cauză [3, p. 194; 6, p. 647].

Ordinul de arest este întocmit și semnat de judecător doar în baza informației scrise, confirmate prin jurământ. În el sunt indicate: datele referitoare la persoana supusă arestului, se descrie, în linii generale, conținutul infracțiunii comise și sunt expuse temeiurile aplicării arestului.

Legea cu privire la judecata magistraților din 1952 prevede, de asemenea, și posibilitatea arestării martorului care se eschivează sau se poate eschiva de la prezența la

ședința de judecată (art. 93 (2) [5, p. 73-74].

Ordinul în privința percheziției, eliberat de judecător permite de a pătrunde în încăperi, inclusiv și cu aplicarea forței. De asemenea, tot în acest ordin mai poate fi stipulată și o clauză conform căreia persoana ce efectuează percheziția poate aresta persoanele aflate în încăperea percheziționată. În temeiul normelor de drept comun poate fi emis un ordin privind efectuarea perchezițiilor în orice încăperi unde pot fi depistate lucruri sau obiecte sustrase, precum și în privința arestului persoanelor care le dețin. Evident este că aceasta ordine de efectuare a perchezițiilor oferă organelor de poliție posibilitatea de a se amesteca, fără necesitate stringentă, în viața privată a cetățenilor. Însă legea, în ultima perioadă de timp, tot mai frecvent, se îndepărtează de garanțiile tradiționale împotriva perchezițiilor arbitrare. În conformitate cu un spectru larg de reglementări normative, persoane cu funcție de conducere din cadrul organelor de poliție (și nicidecum judecătorii) sunt abilitate cu dreptul de a dispune efectuarea perchezițiilor. În acest fel, controlul asupra efectuării perchezițiilor este retras, cu încetul, din competența judecătorilor, fiind transmis în mâinile celor care urmează a fi verificați de către ei.

În procesul penal englez, chiar dacă nu există o instituție separată a controlului judiciar în faza prejudicială, această activitate este totuși aplicată eficient în scopul apărării drepturilor și libertăților persoanelor [3, p. 195].

În Statele Unite ale Americii, cu excepția celor mai grave cazuri care implică intervenția *Marelei Juriu*, procurorul este cel însărcinat cu angajarea urmăririi judiciare și cu întocmirea dosarului de acuzare, pentru care el stabilește capetele de acuzare și faptele reținute. Poliția acționează în cooperare cu procurorul. Cât despre judecător, el nu intervine decât la începutul procedurii, în timpul primei examinări destinate să determine dacă probele adunate justifică detenția suspectului și în timpul instrucției, pentru a elibera mandate de arestare, de percheziție,

de confiscare și de ascultare telefonică [1, p. 37].

Referindu-ne la controlul judiciar al urmăririi penale, trebuie să specificăm că, potrivit regulii generale, înaintarea în instanța de judecată a demersurilor pentru aplicarea măsurilor preventive îndreptate spre limitarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanelor este de competența procurorului. În cazurile care nu suferă amânare, polițistul sau altă persoană care exercită urmărirea penală poate înainta direct instanței acest demers sau o poate informa ulterior efectuării percheziției sau reținerii, nefiind obligatorie intermedierea procurorului [3, p. 195; 4, p. 24].

Cercetările preliminare în SUA au sarcina administrării materialului probator care confirmă faptul infracțiunii și vinovăția persoanei care a comis-o. Depistarea și acumularea datelor care achită persoana sau îi reduc gradul de răspundere ține nemijlocit de însăși persoana bănuită sau de apărătorul acesteia. Organizată în baza principiului contradictorialității, cercetarea preliminară în SUA se axează pe: a) acumularea materialelor și informațiilor privind infracțiunea și persoana care a comis-o pentru a le prezenta instanței, unde, în cadrul ședinței urmează a fi soluționată întrețarea referitoare la recunoașterea lor în calitate de probe; b) strângerea informațiilor pentru justificarea mandatului de arest și percheziție.

Totodată, este necesar de a fi luat în calcul momentul că informațiile privind infracțiunea și infractorul sunt acumulate, de obicei, în cadrul percheziției și arestului sau în legătură cu punerea în aplicare a acestor măsuri de constrângere (ca de exemplu, în procesul audierii). În acest fel, și arestul, și percheziția reprezintă componenta de bază a cercetării preliminare. În SUA, practic, în fiecare cauză penală, inclusiv și în cele neînsemnate, urmărirea penală începe odată cu arestul și percheziția [2, p. 113]. Din acest considerent, în continuare ne vom expune asupra temeiurilor aplicării arestului și a efectuării actului de percheziție.

În SUA organul de bază antrenat în efectuarea urmăririi penale și, re-

spectiv, organul de bază care aplică arestul și efectuează percheziția, este poliția. Trecem în revistă că în marea majoritate a cazurilor doar prin intermediul organelor de poliție sunt realizate garanțiile procesuale proclamate. Astfel, de exemplu, multiple hotărâri ale Curții Supreme a SUA și alte norme procesuale ce reglementează reținerea și arestul sunt puse în aplicare de poliție.

Examinând chestiunea referitoare la măsurile de constrângere procesuală, colaboratorul de poliție apreciază anumite fapte, evenimente și circumstanțe. Anume colaboratorul organului de poliție beneficiază de împuterniciri largi care-i permit să îngreudească, în temeiul legii, drepturile constituționale ale cetățenilor în procesul aplicării arestului și efectuării percheziției.

Soluționarea chestiunii referitoare la aplicarea arestului sau efectuarea percheziției este atribuită, de procesul penal al SUA, la competența judecătorilor, însă, în activitatea practică aceasta nicidecum nu asigură respectarea reală a prevederilor legalității în procesul cercetărilor prealabile. Hotărârea judecătorului privind eliberarea mandatului de arest sau percheziție este predeterminată de opinia poliției și procuraturii, care reprezintă interesele puterii executive. Din acest considerent, măsurile de constrângere procesuală care limitează substanțial drepturile și libertățile cetățenilor în procesul penal se aplică nu pe deplin corect și justificat.

În conformitate cu cel de-al IV-lea amendament la Constituția SUA, „dreptul poporului la protecția persoanei, încăperii și averii este garantat și nu trebuie încălcat, inclusiv și prin acte nejustificate de arest și percheziții. Nici un mandat nu poate fi eliberat în afara cazurilor când sunt prezente temeiuri suficiente, confirmate prin jurământ sau declarație oficială. De asemenea, mandatul trebuie să conțină descrierea detaliată a locului ce urmează a fi percheziționat și a persoanei care urmează a fi arestată”. În acest fel, aplicarea măsurii de arest sau efectuarea percheziției este posibilă doar în temeiul unui mandat eliberat de către instanța de judecată.

De fapt, practica a mers pe o altă cale. În particular, judecătorii recunosc că percheziția nu poate fi efectuată de fiecare dată în temeiul mandatului judecătoresc (ca de exemplu, dacă ea a fost efectuată simultan cu arestarea legală a persoanei; dacă obiectul percheziției se poate deplasa cu ușurință: automobilele, vasele maritime, aparatele de zbor, etc., sau fie că persoana de sine stătător își exprimă acordul în privința efectuării percheziției).

Se consideră că hotărârea privind eliberarea mandatului de arest poate avea loc doar în condițiile prezenței temeiurilor suficiente de a bănuși o anumită persoană în comiterea infracțiunii. În practică, însă, după cum afirmă juriștii americani „toate preocupările magistraților se limitează doar la faptul că ei confirmă hotărârea privind arestul sau percheziția luată de organul de poliție și nicidecum nu sunt predispuși de a examina substanțial și detaliat eliberarea mandatelor respective [2, p. 110]”.

Una dintre modalitățile excluderii erorii organelor de poliție în procesul arestului sau percheziției este aplicarea de către instanța de judecată a regulilor privind inadmisibilitatea probelor obținute ilegal. Prin legalitatea luată în calcul la aprecierea admisibilității probelor obținute în timpul arestului sau percheziției, Curtea Supremă a SUA se conduce, în primul rând, de cerințele amendamentului IV la Constituția SUA. Apreciind admisibilitatea probelor obținute în procesul executării arestului sau percheziției de către poliție, instanța de judecată poate efectua controlul asupra activității ei.

În cazul prezenței temeiurilor suficiente pentru atragerea persoanei la răspundere penală colaboratorul organului de poliție sau a altui organ de urmărire penală întocmește un demers în privința eliberării mandatului de arest sau a percheziționării încăperii. Acest demers, sub jurământ, se prezintă judecătorului magistrat, el urmând să verifice suficiența temeiurilor, după care eliberează mandatul de arest sau refuză de a-l elibera. Perfectarea mandatului reprezintă actul procesual care presupune, formal, înce-

perea urmăririi penale, iar însuși mandatul de arest sau percheziție figurează ca act inițial sau final de acuzare, fiind totodată, unicul document care fixează începerea oficială a cercetărilor.

Aprobarea mandatului de arest sau percheziție de către judecător trebuie să asigure supravegherea puterii judiciare asupra respectării cerințelor constituționale referitoare la „suficiența temeiurilor” începerii urmăririi penale, la legalitatea și temeinicia atragerii cetățenilor la răspundere penală. Se consideră că reprezentantul puterii judiciare apreciază temeinicia începerii urmăririi penale obiectiv și neutru, ceea ce nu poate realiza poliția în virtutea caracterului acuzatorial a funcției pe care o îndeplinește. Instanțele de judecată au ocupat o poziție certă în ceea ce privește apartenența puterii și a competenței de a aproba mandatul de arest sau percheziție. Multiple hotărâri ale Curții Supreme a SUA au confirmat, consecutiv, că această putere este concentrată în mâinile magistraților. În statele unde legea admitea emiterea mandatelor de către acuzatori, această practică a fost recunoscută ca ilegală și contrară Constituției de către Curtea Supremă a SUA.

Concluzii. În calitate de concluzii privind cercetarea instituției controlului judiciar a fazelor prejudiciare în procesul penal al Marii Britanii și SUA, putem evidenția următoarele poziții. În primul rând, controlul judiciar al procedurii prejudiciare în aceste state a început să se dezvolte mai timpuriu, mai degrabă în comparație cu statele din sistemul de drept romano-germanic. Faptul dat este determinat de rolul pe care l-au avut, în procesul istoriei, organele judiciare din aceste state: instanțele de judecată nu doar că aplică normele de drept, dar și le elaborează, într-o anumită măsură; instanțele de judecată reprezintă practic singura instituție care soluționează conflictele din domeniul dreptului cu întreaga lor diversitate; procesul penal al acestor state s-a constituit în temeiul principiilor procesului civil și, cu toate că actualmente această tendință a fost depășită, ea a lăsat totuși anumite urme în sensul că fi-

ecare participant la proces poate să se adreseze cu plângere în privința hotărârilor procesuale. Ca și în statele sistemului romano-germanic, controlul judiciar are caracter constituțional, fiind direcționat spre apărarea drepturilor și libertăților persoanei. În țările în care lipsesc Constituțiile scrise (Marea Britanie), importanța controlului judiciar este cu mult mai mare.

În al doilea rând, baza probatorie a controlului judiciar a fazelor prejudiciare este constituită nu doar din datele privind legalitatea și temeinicia anumitor acțiuni procesuale. Instanța de judecată este obligată să verifice, de fiecare dată și probele acuzării, și probele apărării. Hotărârile sunt luate în temeiul tuturor probelor prezentate și în cazul în care acuzarea nu le posedă în măsură suficientă, urmărirea penală urmează a fi încetată.

Referințe bibliografice

1. Baciú Svetlana, Prelipceanu Tudor, Popescu Sorin. Judecătorul de instrucție. Studiu de legislație comparată. Dreptul, nr. 7/2002.
2. Karlen D. Criminal Law and Its process: The Law of Public Order. Springfield, 1989
3. Ursu Sergiu. Contestarea și verificarea hotărârilor judecătorului de instrucție. Studiu comparat. Revista de Științe penale. Anul II, 2006.
4. Багаутдинов Ф. Состояние и перспектива судебного контроля. // Российская Юстиция, 2001, №3.
5. Гуценко К. Ф. Уголовный процесс основных капиталистических государств (Англия, США). М., 1969.
6. Лупинская П. А. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Изд. ЮРИСТЪ. М., 2001

DESPRE AUTOR/ABOUT
AUTHOR

Ion TALPĂ,
doctorand, Universitatea de Studii
Europene din Moldova, Judecător,
Curtea de Apel, Bălți.
e-mail: talpa-i@mail.ru

Ion TALPA,
PhD student, University of
European Studies of Moldova,
Judge, Court of Appeal, Balti.
E-mail: talpa-i@mail.ru